

NAGY ISTVÁN

A homiletika mai kihívásai

Az egyház nem élhet gettóban, a világtól elkülönülve. Ezt példázza az egyház története, amelyből világosan kitűnik, hogy mindenkor igyekezett az egyház válaszokat adni az éppen aktuális, felvetődő kérdésekre. Jól látszik ez a különböző egyháztörténeti korszakokban elhangzó prédikációkból is. Ilyen módon az előadás címe nagyon is legitim.

Természetesen az ellenkezőjére is van példa, amikor szinte tudatosan kerültük az aktuális kérdésekre a válaszadást. Csakhogy ez járhatatlan út, mert Jézus a főpapi imádságában a következőt kéri az Atyától: „nem azt kérem tőled, hogy vedd ki őket a világból, hanem őrizd meg őket a gonosztól.” Ez azt is jelenti, hogy nem problémamentes a mindenkori kihívásokra figyelni, mert a „gonosz” jelen lehet eközben, sőt egészen biztosan jelen is van.

Azzal se védekezhetünk, hogy „Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz”, ezért nekünk az örök evangéliumot kell hirdetnünk./ De mi az örök evangélium?/ Természetesen az igaz, hogy Jézus nem változik, de a tegnap, a ma és a holnap nem ugyanaz, tehát muszáj odafigyelni a mára.

1. MIT JELENT A MA A HOMILETIKA SZÁMÁRA?

Milyen kihívásokra kell reflektálnia? Nem állítom, hogy erre a kérdésre minden kétséget kizáró feleletet tudok adni, de a magyarországi helyzetet ismerve, mégis igyekszem a legsürgetőbb gondunkat előhozni. Ez pedig a prédikáció hatásának erőteljes csökkenése, sőt azt is mondhatom: visszhangtalansága. A homiletika a prédikáció tudománya, így annak gondja a homiletikának is a gondja. Ezért merem állítani, hogy Magyarországon a homiletika legfőbb kihívása, hogy a prédikáció említett válságán segítsen.

Jürg Kleemann írja: „miközben a prédikátorok templomai egyre ürülnek, aközben a polcaik egyre inkább telnek meg homiletikai irodalommal.” Nem biztos, hogy e megállapítás második fele igaz, de az első része biztosan az. Templomaink egyre üresebbek és ez önvizsgálatra kell, hogy indítson. De van e kihívásnak egy még kegyetlenebb formája, a prédikáció visszhangtalansága. Az első esetben nincsenek jelen a hallgatók, a másik esetben ott vannak, de nem hat rájuk a prédikáció.

Néhány adattal szeretném ezeket a megállapításokat igazolni. Klaus Douglass jól ismert könyvében azt írja, hogy Németország városaiban 1-4,5 % a templomba járók száma. Ismereteim szerint ez nálunk se jobb. Budapesten a népszámlálási adatok szerint 220 ezer református él, amelyből jó ha 10 ezer jár vasárnaponként. Már 1940-ben felhívja e jelenségre Joó Sándor a figyelmet.” Valahányszor tele templomot látok mindannyiszor ujjong a lelkem, de aztán önkéntelenül elborul a lelkem, mert azoknak a még sokkal nagyobb számára kell gondolnom, akik közénk tartoznának ugyan, de hiába várjuk őket- nincsenek itt, és nem is szoktak itt lenni sohasem... Ebben a pillanatban is több mint 1500 testvérünk hiányzik.” /in: Joó Sándor: Számadás. Bp. 2012, 91.o. / Mit lehet tenni, hogy ez megszűnjék? Nem ez a legfőbb kihívás?

A másik kihívás a visszhangtalanság. Itt még azt se mondhatjuk, hogy nincsenek ott. Jelen vannak, de nem látszik az eredmény. Természetesen vigasztalhatjuk magunkat ilyenén módon: „más a vető és más az arató.”, meg Augustinus nyomán azt is mondhatjuk: tisztulnak közben. Van ezekben igazság, de részigazságok, mert az evangélium által munkált új élet megszületésének látható, tapasztalható jelei vannak. Mi pedig azt tapasztaljuk, hogy híveinknek tekintélyes része teljesen érzéketlen és érintetlen az evangélium iránt. A félreértésekről még nem is beszéltem. Egy hosszú idő óta presbiter fordult hozzám egyszer így. „ Miért mindig csak zsidó emberekről beszél a nagyiszteletű úr, amikor nekünk is vannak nagyszerű embereink, mint Bocskai, Bethlen Gábor? „Íme a kihívások a homiletika számára.

2. MILYEN VÁLASZOKAT KÍNÁL A HOMILETIKA?

A szakemberek komolyan szembenéznek ezzel. A megfogalmazott válaszokból néhányat ismertetek a német gyakorlati teológiai irodalomból. De szeretnék a bevezetőben idézett főpapi imádságra visszautalni: „őrizd meg őket a gonosztól „, azaz az olyan válaszoktól, amelyek önmagukban is kérdésesek. Sajnos sok ilyen van. Így az a furcsa helyzet áll elő, hogy szaporodnak ugyan a homiletikai szakkönyvek, de a templomok továbbra is üresek. Természetesen nem állítom, hogy értelmetlen fáradozásokról van szó. Azt viszont megkockáztatom, hogy véleményem szerint az utolsó klasszikus homiletika német nyelvterületen Bohren Predigtlehre könyve. Ez még bibliai alapokon tájékozódik, még kapcsolódik a barthi teológiához. Ez már a múlté. „ A sokáig egyeduralgó barthi homiletika, ami drasztikusan a bibliai és egyházi igehirdetés teológiájává redukálta a homiletikát, és ország és felekezeti határokon átugrálva a teológiai tudomány paradigmájává lett, elveszítette normatív jelentőségét. Az új homiletika az empiria felé fordult, s a prédikációt nem misztériumnak tekinti csupán, hanem empirikusan megragadható, vizsgálható tárgynak. Ezért a mai homiletika nem dogmatikai, hanem kommunikáció-szociológiai szempontból vizsgálja a prédikáció eseményét.” /THSZ 1975, 343 o / Ezért nevezzük összefoglaló néven empirikus homiletikának a mai irányzatokat. Persze ennek is van több ága. Mindegyikre jellemző azonban az, hogy empirikus tudományok segítségével hívása következett be. Elsősorban a pszichológia, retorika, szociológia, kommunikáció tudomány került előtérbe. Még ez se lenne baj, csak az történik, hogy a teologumenek helyébe az előbbi tudományok megállapításai, tapasztalatai kerülnek. Ugyancsak hangsúlyos lett a prédikáció nyelve és a prédikátor személyének vizsgálata Ezek után néhány véleményt hadd említsek. Fritz Buri szerint „a gyakorlati teológia a felelősség teológiájában alkalmazott tudomány. A keresztyén egzisztencia, felelős lét a Krisztusban. Mégpedig nemcsak önmagunkért felelős lét, hanem a hívőkért, sőt az egyetemes emberlét megvalósulásáért való felelősség is. A homiletikában ez a felelősség azt jelenti, hogy nem kell az ember egzisztenciális félelmére apellálni, hanem inkább lehet józanul argumentálni és megmutatni, hogy minden nehézség ellenére is megvan az értelmes lét megvalósulásának a lehetősége. A prédikáció így forradalmi tetté lesz. Ha ugyanis nem az, nem is prédikáció./THSZ. 1975, 339.o./ Bastian a prédikációt nem pneumatológikus eseménynek tekinti, hanem kommunikációelméleti, csoportdinamikai és retorikus eseménynek. Gert Otto véleménye pedig ez: „A prédikáció beszédként értelmezhető.” Híres könyvének címe is árulkodó. Die Predigt als Rede. Ernst Lange pedig így vélekedik. „Nem tudok szabadulni attól az igézettől, hogy nem az üzeneten múlik, hanem a fordításon, nem Istenen, hanem rajtam, ahogyan én prédikálok, ahogy én értem a prédikációt.” Ezek a vélekedések nálunk még nem terjedtek el széles körben, de nincs kizárva, hogy ez bekövetkezik. A prédikáció felvázolt krízisét azonban így nem lehet orvosolni. Éppen ezért úgy vélem, hogy a homiletika klasszikus tartalmi elemeit nem szabad elvetni, de jobban kell prédikálni.

3. A PRAKTIKUS HOMILETIKA FELFEDEZÉSE

A homiletikában mostohagyerek lett a materiális és a praktikus homiletika. Történeti és teoretikus homiletika túlbujánzott. Ebben igaza van az empirikus homiletika képviselőinek, ezért most szeretném a praktikus homiletikát előtérbe állítani, mint a mai kihívások terápiáját. Tíz pontban foglalom össze a legfontosabbakat.

3.1. A TEXTUSBÓL PRÉDIKÁLJUNK

Ravasz László szerint a református prédikációnak van textusa, amelyet a Bibliából kell választani. Eddig rendben van a dolog. A folytatásnál van a baj. A textusból kell szólni, nem

csupán róla, hanem belőle. A vízisielés helyett bányásszunk. Elszaporodtak szószékeinken az úgynevezett szent beszédek. A textus mottóvá lett. Szép vallásos beszédeket mondunk, de a mélységekbe nem hatolunk be. Sokszor hiányzik a textus megértése is. Luther szerint minden textusnak egyedi mondanivalója van, és ezt kell megtalálni. A kontextus figyelembevétele, kortörténet és exegézis kell hozzá. Az is sokszor előfordul, hogy tematikus prédikációt tartunk a textus alapján.

Példaként a Luk. 24, 1-12. alapján mondott prédikáció vázlata a következő

- Isten nem egyezik ki döntetlenben a halállal
- Azért igaz, mert a gyöngeségeink is le vannak írva, és ezt nem lehetett kitalálni
- Nem paktál le azokkal, akik a halálnak dolgoznak

Ez mind igaz, csak éppen a textusból téma lett. A tematikus prédikáció elkerülhetetlen. ne is féljünk tőle, csak azt úgy kell végezni, hogy kiválasztom a témát legjobban hordozó textust, és azt magyarázom, és ez fogja a témát exponálni.

Ne is gyakorlati bibliamagyarázatot végezzünk. Erre is egy példát.

- A Deut, 33, 29 így szól:”a nép, amelyet védelmez az Úr”. A diszpozíció a következő:
- Nép
- védelmez
- az Úr

Ne politizáljunk, filozofáljunk, moralizáljunk, hanem merjük felvállalni a textus alapos magyarázatát.

3.2. LEGYEN RENDJE A PRÉDIKÁCIÓNAK

Joggal említi Boross Géza, hogy Isten a teremtésben is rendet alkotott, amikor elválasztotta egymástól a világosságot a sötétségtől stb. Ezért a prédikációban is legyen rend. Mindenek előtt homiletikailag tisztázzuk, hogy milyen prédikációt akarunk készíteni. Homiliát vagy sermot? Mindkettő legitim csak döntsünk. Sajnos a tételes prédikációról leszokott a mi nemzedékünk, pedig nem rossz, mert sokkal jobban biztosítja a rendet.

Legyen logikailag is rend benne. Ne szavakat, hanem gondolatokat fogalmazzunk meg, és azokat fejtsük ki. A szavak hordozzák a gondolatokat.

3.3. LEGYEN BENNE APPLIKÁCIÓ

Az applikáció szerepe ugyanaz, mint a házon az ablaké. Barth szerint ettől lesz a prédikáció prédikáció. Sajnos elharapózott szószékeinken az elvont beszéd. Nem teológiai referátumokat kell tartunk prédikáció gyanánt. Nem feltétlenül sztorihalmazra gondolok, de példa nélkül aligha lehet applikálni. Az applikációnak kettős célja van: szemléltet és célba vesz.

3.4. KERÜLJÜK A FRÁZISOKAT ÉS A TAUTOLÓGIÁT

Minden textusnak megvan a maga szókincse, így nagy a veszély, hogy önkéntelenül is beleesünk bizonyos bibliai kifejezések ismétlésébe.

Egy példa egyik húsvéti prédikációból: „a főpapok is azt hiszik, hogy kezükben van minden hatalom... holott minden pontosan úgy zajlott le, ahogyan Jézus megmondta előre. Minden úgy történt, ahogyan a Szentháromság Isten elrendelte, hiszen Ő mindenek felett Úr, és minden úgy történik, ahogyan akarja. Minden felett áll, semmi sem állhat útjában. Így a halál se.” Ez a tautológia.

A frázisokra is egy idézet: „Krisztus feltámadása azonban nem csupán a múltban és a jelenben van hatással a hívők közösségére, hanem a jövőre nézve is fontos.”

3.5. VÉGEZZÜNK BIBLIAFORDÍTÁST A PRÉDIKÁCIÓBAN

A bibliafordítók célja, hogy minden népnek a maga nyelvén hangozzék az evangélium. Ezért igazat kell adni azoknak, akik szerint minden generációnak le kellene fordítani újra a Bibliát. Ha ez nem is lehetséges, de a prédikációkban törekedni kell erre. A legszebb bibliai kifejezések is frázissá válnak, ha lefordíthatatlanok maradnak. Arra is kell figyelni, hogy az egykor tartalommal bíró kifejezések mára már elveszítik jelentésüket.

A bibliafordítás azt jelenti jelen esetben, hogy megkeressük a bibliai kifejezések eredeti jelentését, és ez már önmagában is sokat segít. Pl.: a bűn fogalmára, amelyet sokszor használunk az Ószövetségben több kifejezés is ismert, amelyek árnyalják a szó jelentését. Céltévesztés, eladósodás, elhajlás, lázadás mind-mind a bűnre használatos. Másfelől meg kellene találni a legjobb mai magyar szót a bibliai kifejezésre.

3.6. LEGYEN IGEHIRDETÉSI TERVÜNK

Másfél évtizedes missziói előadói tapasztalatom mondatja ezt. Mivel hetente többször is kell prédikálnunk, ezért az „ad hoc” megoldásokat mindenképpen el kell kerülni. Ezt csak komoly igehirdetési terv alapján lehet megvalósítani. Boross Géza gyakorlata ma is útmutató lehet (vö.: Boross Géza „Öbenne” című munkája bevezetése).

3.7. KÉSZÜLJÜNK ALAPOSAN

Mindenek előtt szánjunk rá elegendő időt. Szolgálatunkban az egy szükséges dolog mégis csak ez. Nem minden, de a legfontosabb. (Ap Csel. 6,2) A prédikációnak is van kihordási ideje. Tanuljunk Ravasz Lászlótól, aki így készült: hétfőn eldöntötte miről prédikál, kedden többször elolvasta, szerdán megnézte az eredeti szöveget, csütörtökön kommentárokat tanulmányozott, pénteken leírta, szombaton megtanulta, vasárnap elmondta. Senki se gondolhatja, hogy neki több ideje volt erre, mint nekünk. A kérdés az, hogy komolyan vesszük-e önmagunkat?

3.8. TANULJUNK A PRÉDIKÁCIÓTÖRTÉNETBŐL

Ez nem azt jelenti, hogy más prédikációit elmondjuk, hanem gondolatokat, megoldásokat találunk. Természetesen elrettentő példákat is, de még azokból is lehet tanulni.

3.9. KÉPEZZÜK MAGUNKAT

Mindenek előtt teológiát kellene olvasnunk, hiszen ez a „szakmánk”, de szépirodalmat is.

3.10. ÉLJÜNK A GYÜLEKEZETBEN

Ne csupán a gyülekezetből, hanem a gyülekezetben. Így tudjuk, mi foglalkoztatja hallgatóinkat, mire van szükségük.

A MÁRAHÁZI LEKÉSZTOVÁBBKÉPZŐ TANFOLYAM HASZNOS AJÁNLÁSAI

1. érthetően beszéljünk
2. szépen olvassuk fel a lekiót
3. a szószéken példásan viselkedjünk
4. részt venni a liturgiában
5. világosan, magyarosan fogalmazni
6. az imádságra is készülni kell
7. az énekeskönyvet ismerni kell

8. a hirdetések pontosan fogalmazzuk meg
9. a kötött szövegeket helyesen mondjuk
10. az áldást megfelelő kéztartással mondjuk